

Güney Azərbaycan səhifəsi

Şuşa şəhərinin erməni işgalindən azad edilməsindən sonra məşhur şair, Qarabağ xanının vəziri Molla Pənah Vaqifin məqbərəsi bərpa edildi, onun adı yenidən gündəmə gəldi.

Xalq şairi Səməd Vurğunun 1937-ci ildə qələmə aldığı "Vaqif" dramı birmənali qarşılanmadığı üçün müstəqillik illərində bu əsərin Qacar şahı Ağaməhəmmədi alçaltması ilə bağlı iddialar irəli sürüllüb. Diger tərəfdən Vaqifin Gürcüstan, Rusiya ilə olan münasibətlərini xeyanet kimi dəyərləndirənlər də vardı. Bu baxımdan Vaqife olan münasibət hazırlıda da fərqlidir, zaman-zaman mübahisələrə səbəb olmaqdadır.

Mühacirlərin Vaqifə olan münasibəti ilə bağlı düşünərkən ictimai-siyasi xadim Mirzəbala Məhəmmədzadənin 1932-ci ildə "İstiqlal" qəzetinin 21-ci sayında çap olunan məqaləsi qarşımıza çıxdı. Şairin ictimai-siyasi fəaliyyəti ilə bağlı olan bu məqalədə müəllif dövrün mənzərəsini də eks etdirib, Vaqifə yüksək dəyer verib.

Molla Pənah Vaqifə bağılı müzakirələrə maraq qatacağı üçün həmin məqaləni dilimizə uyğunlaşdırıb təqdim edirik.

***

Mirzəbala Məhəmmədzadə

Molla Pənah Vaqif
(Doğumunun 200-cü ildöñümü)

"Hər oxuyan Molla Pənah olmaz"

Xalq sözü

1797-ci ildə, hicri 1212 təxində, səfər ayının sonlarında Azərbaycanın Qarabağ xanlığında, Şuşanın Cıdır düzü məhəlləsində tükürpədici bir cinayət törədildi: Azərbaycanın 200 il bundan əvvəl dünyaya gəlmış ilahi şairi Molla Pənah Vaqif özü kimi şair olan oğlu Əli ağa ilə birlikdə Məhəmməd bəy Cavanşir tərəfindən qətl edildi.

Qudurğan dərəbəyiliyin qanlı tarixlərində ən qanlı səhifə təşkil edən bu cinayət haqqında İbrahim xan Cavanşirin vəzirlərindən mərhum Mirzə Camalın böyük oğlu Rzaqulu bəy hicri tarixi ilə 1282-ci ildə Qafqaz şeyxülislami Axund Molla Əhməd Səlyaniyə bu sətirləri yazmışdı: "Hərçənd mərhum axund o zalımlara yalvarır ki,

məni öldürün, amma bu binəva nakamı öldürməyin. Görür ki, əlac yoxdur. Təvəqqe edir ki, əvvəl məni öldürün, bari bunun ölümünü görməyim. O rəhmsizlər buna baxmayıb əvvəl Əli ağıni, sonra da axundu öldürüb həmin yerdə öz oğlu ilə birgə dəfn edirlər. Belə ki, indi mədfun olan yerdə günbət vardır. Həmin gəcə Məhəmməd bəy axundun evini qarət edib arvadını (zövcəsini) öz evinə aparıb alır...".

Vaqif dərəbəyilik dövründə yetişmiş və yaşamış, açıq xalq dilində və milli vəzndə

iran despotizminə qarşı birləşirdi. Biz bu yaxınlığı Molla Penah Vaqifin Tiflis, Gürcüstan ve İraklı sarayı haqqında yazdığı səmimi şeirlərində gördüyüümüz kimi, Ağaməhəmməd şah Qacarın qətləmini təsvir edən "Şikəsteyi-Şirin" in yanılı mənzuməsinə də dəxi oxumaqdayıq.

Ağaməhəmməd 33 gün
Şuşa qalasını mühasirəyə almış, fəqət almağa müvəffəq olmamış, oradan 1795-ci ildə Tiflisə hūcum edərək bu gözəl və şirin şəhəri yerləyek-sən eləmişdi. Qarabağ dayanırdı.

lər və yalnız Qafqaz milletleri üçün deyil, Qafqazın qonşuları olan İran və Türkiyə üçündə ölüm tehlükəsi halında zəmanımıza qədər dayandılar. Ağaməhəmməd şah Qacar Buxarada iken Gürcüstanın Rusiya himayəsinə keçmək üzərə olduğunu öyrənmiş və təlaşa Qafqaza qayıtmış, belə mühüm bir zamanda hər şeydən əvvəl Qarabağın aradan götürülməsinə qərar vermişdi.

İbrahim xan Şuşayı tərk edərək çəkilmiş, Ağaməhəmməd Qarabağın mərkəzinə girmişdi. Nədənse İbrahim

indi Sasanilərin taxtına oturmuş Qacarlar Gürcüstanı Rusiyani çağırmağa icbar edirdi.

Bu gəliş Azərbaycan xanlıqlarının həyatına xatimə çəkmiş və Dağıstan milli mücadiləsinə də dəmir bir çənbər içərisində boğub öldürmüştü. Bu niyə belə oldu?

Bunun səbəbini yalnız Ağaməhəmməd şahın kor siyasetində axtarmaq doğru deyildir. O zaman istər Gürcüstan, istərsə də Azərbaycan siyasi və idari, əsgəri bir vəhdət təşkil etmirdilər.

Gürcüstan daima ixtilaf

"Vaqif xanlıqlar arasındakı qanlı rəqabətə qurban getdi"

Mühacirin yazısı

yazmış şairlerimizdən biridir.

Onun dil, sənət, zövq, fikir etibarilə, şübhəsiz ki, mühüm bir mövqeyi vardır.

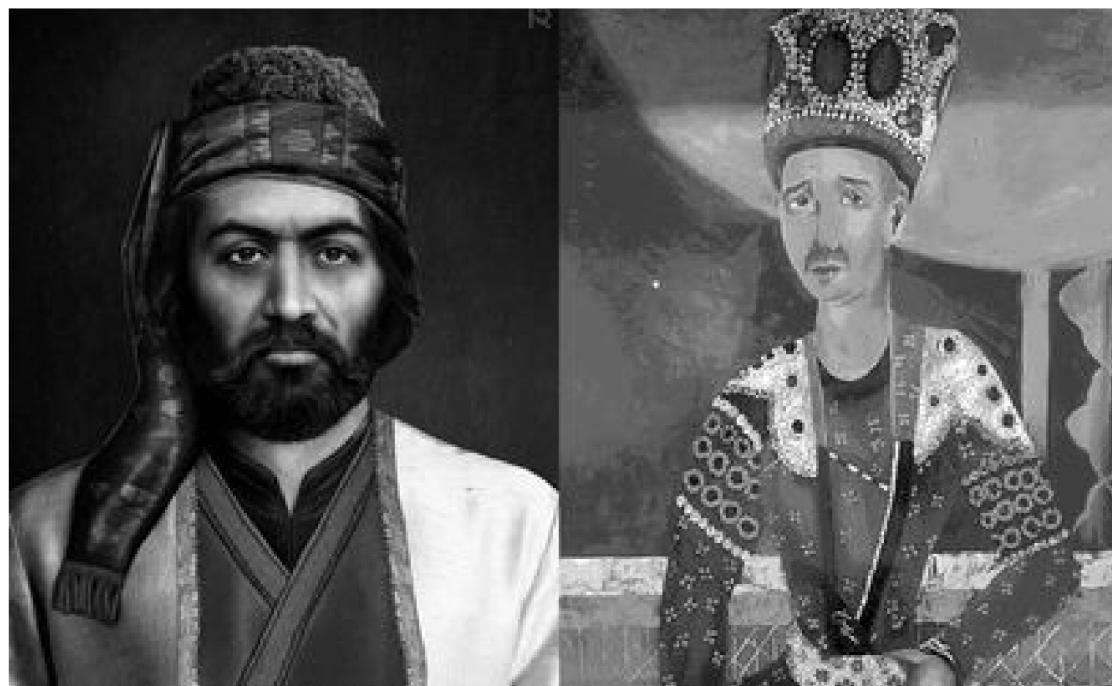
Azərbaycan xalqı "Hər oxuyan Molla Pənah olmaz" demək ona ali, kamil bir alim payəsi ayılmışdır. İstər bu cəhətdən, istərsə də fars

Ağaməhəmməd buranı öz halına buraxaraq Xorasan və Buxara üzərinə yürüdü. Ağaməhəmmədin bu basqın və yağmaları xristian Gürcüstanı Rusiyanın himayəsi-

xanla bərabər gedə bilməyen şair-vəzirimiz Vaqif oğlu ile birlikdə Ağaməhəmməd şah tərəfindən ertəsi günü edam edilmək üzərə tövqif edilmişdi. Fəqət o gecə Ağaməhəmmədin əməliyyəti təşkilatçılarının hərəkəti ilə qələmə atıldı. Ağaməhəmməd şahın istila etdi. Sasanilər zərərini qarşı etdi. Qacarlar Gürcüstanı Rusiyani çağırmağa icbar edirdi. Bu gəliş Azərbaycan xanlıqlarının həyatına xatimə çəkmiş və Dağıstan milli mücadiləsini də dəmir bir çənbər içərisində boğub öldürdü. Bu niyə belə oldu?

halında olan bir neçə müstəqil knyazlıqdan ibarət olduğu kimi Azərbaycan da bir çox xanlıqlar halında idi. Bu xanlıqlar öz istiqlal və hakimiyətlərini hər zaman və hər kəsə qarşı müdafiə eyləmişdirlər. Şirvanın Səfəvilərlə on illərlə sürən hərbi, Şəkinin Nadirə müqaviməti və müvəffeqiyəti, Qarabağın Ağaməhəmməd şahı qarşı göstərdiyi rəşadət, Gəncə, Bakı, Dərbənd və Lənkəranın ruslara qarşı müharibələri bunun canlı dəllilleridir.

Fəqət bu xanlıqlar arasındakı əsərli və siyasi bir vəhdət yoxdu. Nadirin vəfatından sonra Şəki xanı Çələbi bir müddət bütün Azərbaycana hakim olmağa müvəffəq olmuşdu. Ondan bir az əvvəl Nadirin vəfatı üzərinə başlayan anarxiya zamanı Azərbaycanı və Dağıstanı istila etən şahsevən Əhməd xanı qarşı bütün xanlar birləşərək Ağsu səhrasında ona bir

dilinin müdhiş təhəkküm dövrü olan XVIII əsrə qeyri-dini və sərf milli şeirləri ilə türkçemizin yaşamasına çalışması etibarilə Vaqif əhəmiyyət kəsb edir.

Vaqifin ölümü bir çox tarihi və siyasi hadisələrlə sıx surətdə bağlı idi.

Biz bu qanlı faciəyə təqəddüm edən hadisələrin üzərində dayandığımız zaman Vaqifi qarşımızda bütün Qafqazın müqəddarati həll olunan bir dövrədə Ağaməhəmməd şah Qacar istilasına qarşı öz istiqlalını müdafiə edən İbrahim xanın vəziri olaraq görürük. Vaqifin bir vezir sıfəti ilə Tiflisziyərət edərək Gürcüstan sarayı ilə temas qurdugu na və İbrahim xanla İraklı arasında İran imperializminə qarşı ittifaq və yaxud əməkdaşlıq yaratmaq istədiyi şəhid olmaqdayıq.

Azərbaycanla Gürcüstanın müqəddərəti Sasanilər dövründə olduğu kimi yenə

nə sığınmağa sövq edirdi. Hələ 1783-cü ildə Kaxetiya və Kartli kralı II İraklı Rusiya ilhaq haqqında bir müahədə əqd eyləmişdi. 1796-cı ildə rus ordusu Zubovun komandanlığı altında Dərbənd-Bakı-Şamaxı və Gəncəni işğal etmişdi. Fəqət Katerinanın sonra rus ordusu Azərbaycanı təxliyə etməyə məcbur oldu. 1799-cu ildə Gürcüstan kralı XIII Georginin arvadı Mari general Lazarevi xəncərlə öldürdü.

Agaməhəmməd şahın istila və vəhşətləri Gürcüstanı xaricdən qüvvətli bir himayə axtarmağa sövq etdi. Sasanilər zamanında bu xaricdən çağırılan həmi Bizans, Atilla, xəzərlər olurdu. O zaman dəxi İran ölüm zərbəsi yemişdi. İndi Sasanilərin taxtına oturmuş Qacarlar Gürcüstanı Rusiyani çağırmağa icbar edirdi.

Bu gəliş Azərbaycan xanlıqlarının həyatına xatimə çəkmiş və Dağıstan milli mücadiləsini də dəmir bir çənbər içərisində boğub öldürdü. Bu niyə belə oldu?

hərb vermiş və məğlub etmişləri.

Şübhə yoxdur ki, Ağaməhəmməd şahın zühuru və vurduğu zərbələr Azərbaycan xanlıqlarını zəif salmış, birləşmə əməliyyatının ikmalına imkan verməmiş, eyni zamanda rusların asanlıqla yerləşmə və istilələrini təmin etmişdir.

(ardı gələn sayıımızda)

Hazırladı:
Dilqəm ƏHMƏD